

դտնուի նաեւ Հայոց Ս. Խաչ եկեղեցին։ Ս. Մարկոսի տաճարին մուտքի պորտիւրէ սիւներուն վրայ կարգացինք հայատառ արձանագրութիւնները, Յովհաննէս, Գրիգոր, Եղիազար, հանդերձ առնթեր թրւականներով. բոլորն ալ 1500ի կամ 1600ի շրջանէն. յարգելի փրոֆէսորը շատ դարմանալի գտաւ այս երեւոյթը. հուսկ այցելեցինք նաեւ Կոռնարոյ թաղուհիին դերեմանը, Սան Սարգիստոր եկեղեցիին մէջ, եւ մուտքին մէջ ճրագի լոյսով կարգացինք «Թաղուհի Հայաստանի» բացատրութիւնը՝ հսկայ տապանաքարին վրայ։

Փրոֆ. Մերգելեան՝ Մուրատ-Ռափայէլեանի մէջ ալ հետաքրքրուեցաւ մեր աշակերտներով, նոյնիսկ անոնց ուսումնական մակարդակով, զոր բաւական բարձր գտաւ, մանաւանդ թուարանական մարդին մէջ. բարձրագոյն դասարաններու տուաւ քանի մը դասախօսութիւններ։ Նոյնիսկ Փիլիքականով կայտառ եւ առոյգ գտաւ մեր հայորդիները։

Հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, իսկապէս մեծ գիտնական մըն է Փրոֆ. Ս. Մերգելեան. մանաւանդ ունի իսկական գիտնականի մեծ յատկութիւնը. ծայր աստիճան համեստ է եւ զիտէ գնահատել

իսկական արժէքները, նաեւ թուարանական մարդէն դուրս. այնպէս որ իր համակրելի բնաւորութեան տակ ծածկած է այն մեծ հռչակը որ իր ետեւէն ստուերի նման կը քալէ։ Ու քալած է Երեւանէն մինչեւ Հոռոմ։ Ռուսական պատուիրակութիւններու հետ այցելած է նաեւ Հնդկաստան, Չինաստան։

Վենետիկի այս խաղաղ միջավայրին մէջ Փրոֆ. Մերգելեան իսկապէս կ'ըմբռնէր միջավայրին անդորը նուիրակաւորութիւնը. թուարանական հաշիւներու եւ բաղմարարդ գործիքներու մէջ տարիներով թափառող, բայց նաեւ տեսաբանի հայեցողական բնածին ձկնորմներով եւ նկարագրով օժտուած, իսկապէս նոր աշխարհի մը մէջ կը դգար ինքզինքը թէ՛ Վենետիկ, Ս. Ղազարի Հայրերուն ընկերութեան մէջ, թէ նաեւ Հոռոմ, ուր նոյնպէս մեր Միսիթարեան Հայրերը առիթն են ունեցած զինք ճանչնալու եւ հիւրասիրելու։

Կը մաղթենք իրեն նորանոր եւ անընդհատ յաջողութիւններու ոսկեղէն շրջան մը, ի սպաս հայրենիքի վերելքին, ի սպաս բովանդակ մարդկութեան եւ ի սպաս զիտական արժէքներու։

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԵՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

• ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ •

ՄԵԾ ԵՂԵՆԻ ՆԱՀԱՏԱԿ ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ. – Գրեց՝ Տոքթ. Գ. Մ. Կարոյեան։ Տպ. Պոսթոն, 1957, էջ 557, պատկերազարդ։ Գին՝ 5 տոլար։

Արցունքով եւ արիւնով հիւսուած դափնեպսակ մը՝ մարտիրոս հայ բժիշկներու նուիրական յիշատակին. յիշատակին անոնց՝ որ անդերեզման անհետացան այս աշխարհէն։ Նաեւ սիրոյ ու պաշտամունքի անկեղծ տուրք մըն է այս գործը, նահատակներու արուեստակից կրտսերի մը կողմէ, զետեղուած մեր ազգային անմահներուն պանթէոնին վրայ։

Դժուարին եղած է նաեւ երկունքը այս հատորին. ու կրնանք ըսել թէ հեղինակն ալ ասով քալած է իր աքսորի կեանքը եւ... նահատակուած։ Հայրենիք օրաթերթի միջոցաւ տուած բաղմաթիւ կոչերուն մէկ կին միայն հաճած է պատասխանել. դրաւոր թղթակցութիւններէն շատերը մնացած են անպատասխան։ Ու ինք զրեթէ միս մինակ տարիներու պրպտումով եւ համբերատար աշխատանքով ի զուրի հանած է այս չքնաղ հատորը, համախմբելով ինչ որ ասդին անդին կար տարողնուած. աւելցուցած է իր ակնանտեսի յուշերն ու խորհրդածութիւնները, մանաւանդ վերջին բաժնին մէջ, որ նուիրուած է հայկական արդի պատմութեան։

Հայ բժիշկներու պատմութեան կոթող մըն էր որ վերջերս հրատարակուեցաւ Իսթանպուլի մէջ, Տոքթ. Ա. Ն. Մեղպուրեանի կողմէ. Հայ եւ ծագումով հայ բժիշկներ, որուն Ա. հատորը 1688-1864ի շրջանը միայն կ'ամփոփէ։ Երկրորդ հատորը տակաւին լոյս չէ տեսած։ Եւ ահա Տոքթ. Գ. Մ. Կարոյեանի յուշարձանը կու գայ լրացնել այդ պակասը։

Մարտագրեցիկ էջեր կը վերանորոգեն մեր ազգային Գողգոթայի տխուր պատկերը, ուր Սեւակներ եւ Տաղաւարեաններ կ'իշխան կարմիր էջերը գրելով մեր ահաւոր ողբերգութեան։

Հատորը, պատկերազարդ, ամփոփ գիծերով կու տայ իւրաքանչիւր նահատակի կեանքին ու գործերուն վերլուծումը, յաճախ համեմատած՝ անմահներուն պատգամներով։ 48 նահատակներու նուիրուած բաժինէն վերջ, կը ներկայանան Համալ-

սարանական հնազոյն բժիշկներ՝ որոնք պաշտօնավարած են Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ. յետոյ կայսերական Բժշկ. Վարժարանի Հայ ուսուցչապետները, հուսկ՝ Հին թէ՛ Նոր աշխարհի հայ բժշկական արժէքներէն ոմանք, ինչպէս նաեւ Հնդկահայ անուանի բժիշկներ։ Ամէնէն վերջ, գաղթաշխարհի հայութեան բժշկական շարժումները, ակադեմիկոսները։ Այս վերջին մասին մէջ է որ Տոքթ. Գ. Մ. Կարոյեան երկար ընդամենով իր բուն նիւթէն՝ կ'անցնի պատմական մարդին մէջ, օգտաշատ խորհրդածութիւններով եւ վերլուծումներով։

Վստահ ենք թէ այս հատորը պիտի դառնայ նաեւ բաղմաթիւ ընթերցողներ, եթէ չգտաւ աշխատակիցներ. եւ այս՝ անշուշտ հոգեկան մեծ դոհունակութիւն պիտի պատճառէ հեղինակին։

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԵՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՖԱՐՄԱՆ ՄԱՆԿԱՆՆ. – Հրտ. Շուշանիկ Նազարեան։ – Փոքր ութաձալ, լաքակազմ, 196 էջ։ Երեւան, 1957։ Գին՝ 6 ռուբլի։

Նախապէս արդէն երկիցս հրատարակուած այս ոտանաւոր հէքեաթը հոս դարձեալ վերստին կը հրատարակուի, սակայն այս անգամ գիտական համեմատութեամբ՝ զանազան ձեռագիրներու եւ ուսումնասիրութեամբ։

Տարակոյս չկայ որ նիւթը պէտք էր վերհրատարակել։ Հայերէն հրատարակութիւններէն առաջինը, կատարուած 1724ին, Կ. Պոլիս, այժմ անգտանելի է։ Իսկ երկրորդ հրատարակութիւնը Անահիտ ամսագրին մէջ (1904-5) առ հասարակ դժուար է գտնել։ Յարգելի հեղինակուհին, Շուշանիկ Նազարեան, կը խոստովանի որ երկու հրատարակութիւններն անմատչելի մնացած են նոյնիսկ իրեն, Երեւանի պէս մատենադարաններով ճոխ վայրի մէջ։ Սակայն իր բնագրի հրատարակութեան համար՝ աչքի առաջ ունեցեր է Երեւանի պետական հաւաքման 9 ձեռագիրները եւ Անահիտի հրատարակութիւնը։ Դարձեալ իրեն յայտնի եղած է գոյութիւնը Վենետիկի հաւաքման մէջ չորս ձեռագիրներու, որոնք չէ կրցած օգտագործել։ Բնական է ըլլալու են ձեռագիր-